

Nota Archeologiebeleid 2016

gemeente Neder-Betuwe

Status: concept

(nog vast te stellen door de Raad)

Februari 2016

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Redenen voor actualisatie	3
3. Voorstel voor nieuw beleid	5
4. Voorstel beleidsmatige omgang bodemarchief Neder-Betuwe	7
5. Slotwoord	12
 Bijlage planregels	 13

1. Inleiding

Naar aanleiding van de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz) die op 1 september 2007 van kracht werd, heeft de gemeente Neder-Betuwe, net als veel andere gemeenten in Nederland, eigen gemeentelijk archeologiebeleid geformuleerd.

Om dit beleid te formuleren werd RAAP BV gevraagd een gemeentelijke archeologische waarden- en verwachtingskaart op te stellen. Ook werd RAAP BV gevraagd te komen met aanbevelingen hoe de archeologische waarde- en verwachtingskaart het beste kon worden opgenomen in toekomstige bestemmingsplannen.

Na accordering door de gemeenteraad hebben de bestemmingsplannen van de gemeente Neder-Betuwe voor de relevante gebieden zoals die op de verbeelding zijn aangegeven een archeologisch beschermingsregime gekregen.

Nu, na 7 jaar ervaring met dit beleid, acht de gemeente Neder-Betuwe het wenselijk een geactualiseerde gemeentelijke archeologische waarden- en verwachtingskaart op te laten stellen en nieuw beleid te formuleren.

De opdracht hiervoor is gegeven aan A=M *Adviespraktijk voor archeologie, ruimtelijke en cultuurhistorie* te Voorburg. In samenwerking met *Buro de Brug* te Amsterdam is voor de gemeente Neder-Betuwe een nieuwe archeologische waarde- en verwachtingskaart opgesteld, inclusief een toelichtend rapport. Het beleidsgedeelte van de opdracht bestaat uit de vervaardiging van een beleidskaart en een daarbij behorend toelichtend rapport. Deze nota dient gelezen te worden als de toelichting op de archeologische beleidskaart.

Romeinse Boogfibula (27 /41 n. Chr.) Hoogewoerd, Kesteren.
Bron: Rijksmuseum voor Oudheden, Leiden.

2. Redenen voor actualisatie

Er is een aantal redenen aan te geven waarom de gemeente Neder-Betuwe het wenselijk acht een nieuwe archeologische waarde- en verwachtingskaart te laten opstellen. Hieronder worden in willekeurige volgorde de redenen opgesomd.

De eerste reden betreft de publicatie van de digitale kaart 'Paleografie van de Rijn-Maas delta' gepubliceerd door K.M. Cohen en E. Stouthamer (2012). Op deze paleogeografische kaart is - in tegenstelling tot de oude kaart - de locatie, diepteligging en de ouderdom van de stroomgordels (oude rivierlopen) verbeterd. Door de hogere mate van detaillering in de paleogeografische kaart kunnen de verwachtingszones soms scherper begrensd worden dan in de oude kaart, zowel in horizontale als in verticale zin. Omdat de ouderdom van de stroomgordels beter is vastgesteld, is het ook mogelijk in de verwachtingen specifiekere aan te geven voor welke archeologische periode deze van toepassing is, en voor welke periode er dus géén archeologische resten verwacht hoeven worden.

Een tweede reden is dat er de afgelopen jaren, sinds het opstellen van de vorige kaart in 2008, veel archeologische onderzoeken zijn uitgevoerd in de gemeente Neder-Betuwe. Deze onderzoeken dienen een plaats te krijgen op de nieuwe waarde- en verwachtingskaart. In beleidsmatige zin kan het zo zijn dat deze terreinen of delen van terreinen hierdoor geen archeologische verwachting meer hebben.

Een derde reden is dat in de afgelopen jaren het onderwerp '*verstoringen*' hoe langer hoe actueler geworden is in de archeologische wereld¹. De kans op het aantreffen van gawe vindplaatsen in verstoorte bodems is aanmerkelijk kleiner dan in een intact bodemprofiel. Hierdoor kan getwijfeld worden aan de zinvolheid van archeologische verplichtingen op verstoorte bodems. In de nieuw op te stellen archeologische waarde- en verwachtingskaart zal daarom ook rekening worden gehouden met verstoorte dan wel mogelijk verstoorte bodems. Ook de deelname van de gemeente Neder-Betuwe aan de LTO-pilot '*Mag het een onsje minder zijn?*', die erop gericht was de archeologische regeldruk in de gemeente te verminderen, zal een plaats krijgen in de archeologische waarde- en verwachtingskaart en daarmee ook in het gemeentelijk archeologiebeleid.

Inzichten in en ervaringen met archeologische vrijstellingsregels (zowel in oppervlakte als in diepte) bij andere Gelderse gemeenten geven aan dat met de destijds gegeven adviezen door RAAP BV er voor de gemeente Neder-Betuwe een strikt archeologiebeleid is opgesteld. Daar waar mogelijk en archeologisch- inhoudelijk en wettelijk te onderbouwen, zal in het nieuwe beleid gestreefd worden naar een minder beperkend beleid.

De gemeente Neder-Betuwe vindt het van belang bij een nieuw op te stellen kaart ook rekening te houden met lokale archeologische kennis en kunde. Meer dan bij de vorige kaart zal daarom rekening worden gehouden met de kennis en kunde van de Historische Kring Kesteren & Omgeving.

De gemeente Neder-Betuwe vindt het tevens van belang om ook aandacht te besteden aan cultuur- historische objecten. Op de geactualiseerde waarde- en verwachtingskaart en op de beleidskaart zullen daarom ook de verdedigingswerken van de Betuwelinie zichtbaar worden gemaakt. De verdedigingswerken van de Betuwelinie functioneerden als voorpost van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en als verlenging van de Grebbelinie. De waardering zal conform de geldende regels voor omgang met cultuurhistorisch erfgoed worden opgesteld waarbij gebruik worden gemaakt van de richtlijn van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en wordt aangesloten op de standaarden die in de omliggende gemeenten zijn gehanteerd. Voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Grebbelinie zijn reeds uitvoerige waarderings opgesteld voor onderdelen zoals bunkers, inundatiesluizen, liniedijken etc. Voor de Betuwelinie zal bij deze waarderings aansluiting worden gezocht.

¹ Binnen het RCE-programma dat zich richt op ondersteuning van gemeenten is ook een speciale actielijn gericht op het verder in kaart brengen van verstoringen. Zie hiervoor o.a. de website van de Rijksdienst Cultureel Erfgoed: www.cultureelerfgoed.nl

Op beleidsmatig vlak heeft de gemeente Neder-Betuwe de afgelopen jaren een zekere spanning geconstateerd tussen de ontwikkelingsmogelijkheden en wensen van de laanboomteeltsector in Neder-Betuwe en het archeologisch planologisch beschermingsregime. Die spanning kan worden verminderd door een nauwkeurige archeologische waarde- en verwachtingskaart. Tevens zullen de huidige gebruiksmogelijkheden voor de laan- en fruitboomteelt, zoals die zijn vastgelegd in de archeologische planregels in de vigerende bestemmingsplannen, in het archeologiebeleid van de gemeente voor de toekomst, worden gecontinueerd.

Tenslotte wordt per 1 januari 2018 de Omgevingswet van kracht. In deze wet is sprake van een ander archeologisch beschermingsregime dan in de huidige Monumentenwet 1988. Onder de Omgevingswet mogen gemeenten alleen nog maar een archeologisch beschermingsregime in hun omgevingsplan opnemen als er sprake is van 'aantoonbare archeologische verwachtingen'. Die aantoonbaarheid kan alleen blijken als in de gemeentelijke archeologische waarden- en verwachtingskaart gebruik is gemaakt van expliciete en specifieke lokale archeologische informatie (1) en van expliciete en specifieke lokale bodemkundige informatie (2). In de nu opgestelde kaart en het daarop gebaseerde beleid is getracht aan te sluiten bij deze eisen.

Middeleeuwse flesvormige pot met bolle bodem (jaartal 525/725); IJzendoorn. Bron: Rijksmuseum van Oudheden, Leiden.

3. Voorstel voor nieuw beleid

In deze paragraaf wordt uitgelegd op welke wijze de archeologische waarde- en verwachtingskaart voor de gemeente is vertaald naar de beleidskaart. Uitgangspunt is dat de beleidskaart zelfstandig kan worden gebruikt. Op basis van de kaart kan worden vastgesteld welk archeologisch beleid voor een locatie geldt. Deze paragraaf is bedoeld als onderbouwing bij de keuzes die ten grondslag liggen aan de beleidskaart. De afwegingen die hierbij een rol hebben gespeeld worden op deze wijze inzichtelijk.

In het (recente) verleden zijn veel gemeentelijke archeologische waarden- en verwachtingskaarten opgesteld waarbij in het bijzonder de aandacht uitging naar de indicatie 'archeologie'. De contra-indicatie 'archeologie' die bijvoorbeeld kan blijken uit verdwenen bodems, verstoorde bodems, dan wel deels verstoorde bodems, kreeg vanuit de archeologische sector relatief weinig aandacht. Oudere archeologische waarden- en verwachtingskaarten kunnen daardoor soms een overdreven

archeologische potentie of verwachting weergeven van gemeentelijke bodems. Bij het opstellen van de nieuwe archeologische waarden- en verwachtingskaart voor Neder-Betuwe is zowel rekening gehouden met een reële trefkans op het aantreffen van archeologische sporen als op het reëel ontbreken van de kans op het aantreffen van archeologische sporen in de bodem. Dat laatste is gebeurd door rekening te houden met publicaties waaruit duidelijk blijkt dat de bodem – soms tot een bepaalde diepte – geheel dan wel (deels) ernstig is verstoord. Gedacht moet dan worden aan ontgronding-gegevens van de provincie Gelderland, de publicatie ‘Vergraven Gronden’ van Alterra (Universiteit van Wageningen), verstoringsgegevens van RAAP zoals die waren opgenomen in de oude kaart en de LTO-pilot ‘*Mag het een onsje minder zijn?*’. Door zowel rekening te houden met de indicatie ‘archeologie’ als met de contra-indicatie ‘archeologie’ ontstaat een reëler beeld van de archeologische potentie van de bodem van de gemeente Neder-Betuwe.

Op basis van de belangrijkste bodemkundige en archeologische informatie die voor Neder-Betuwe ter beschikking staat, valt het grondgebied van Neder-Betuwe in een achttal archeologische waarde-categorieën onder te verdelen: de *AMK-terreinen*, de *vindplaatsen* zoals die in *ARCHIS* 3 te vinden zijn, de *vindplaatsen* zoals die door de *Historische Kring Kesteren & Omgeving* zijn aangewezen², de *oude woongronden*, *crevassen of rivierduinen*, *stroomruggen* en *stroomgordels* en de *komgebieden*. Voor elk van deze gebieden valt een trefkans, uitgedrukt in een percentage, aan te geven. Trefkansen variëren van 20-100% (grote trefkans) tot 0-10% (lage trefkans). De trefkans is de dichtheid aan vindplaatsen per hectare. De omvang van een vindplaats varieert tussen de 100 m² en 1000 m².

Als het gaat om de gaafheid van de bodem, is de bodem onder te verdelen in een vijftal categorieën, te weten: *intact* (d.w.z. ongeroerde gronden), *mogelijk aangetast* (bijvoorbeeld door bewoning of werkzaamheden die dieper reiken dan de bouwvoor), *aangetast* (bijvoorbeeld door agrarische activiteiten), *verstoord* (bijvoorbeeld door afgravingen) of al *reeds onderzocht en vrijgegeven*.

De categorieën van ‘*de staat van de bodem*’ (5 in totaal) gecombineerd met de archeologische categorieën (8 in totaal) levert theoretisch een 40-tal verschillende waarde-categorieën op. In de praktijk echter blijken een hoop combinaties niet voor te komen. Daarbij moeten er ook categorieën samengevoegd worden. Dat is wenselijk omdat deze categorieën straks in bestemmingsplannen worden opgenomen en er archeologische dubbelbestemmingen aan worden gekoppeld met daarbij in planregels nader uitgewerkt welke werkzaamheden archeologisch onderzoeksplichtig zijn. Een groot aantal verschillende waarde-categorieën in bestemmingsplannen maakt het beleid en de uitvoering daarvan niet gemakkelijker.

Belangrijke elementen in deze planregels zijn vanaf welk oppervlak (uitgedrukt in m² te verstoren bodem) en vanaf welke diepte (uitgedrukt in centimeters beneden het maaiveld) bodembewerkingen onderzoeksplichtig zijn. Doordat bij de inventarisatie van archeologische waarden en verwachtingen nu ook een inventarisatie heeft plaatsgevonden van de ‘*staat van de bodem*’ is het mogelijk, beter dan in het verleden, lokaal maatwerk te leveren.

² De gegevens van de Historische Kring Kesteren & Omgeving zijn afkomstig van dhr. K. van Ingen. Met hem is uitgebreid gesproken in het kader van het opstellen van de archeologische waarde- en verwachtingskaart.

Op basis van:

- de trefkans
- de potentie/waarde van (mogelijke) archeologische vindplaats(en)
- en de staat van de bodem

wordt de volgende clustering voorgesteld:

- Alle AMK-terreinen, lokale en nationale vindplaatsen, oude woongronden en historische kernen (I)
- Alle gronden met een hoge archeologische trefkans (bv. crevassen/rivierduinen, stroomgordels en stroomruggen) (II)
- Alle gronden met een gemiddelde archeologische trefkans (III)
- Alle gronden met een lage archeologische trefkans (IV)
- Alle gronden met een verstoorde bodem als gevolg van laanboomteelt (V).

4. Voorstel beleidsmatige omgang bodemarchief Neder-Betuwe

Hieronder wordt uiteengezet welk beschermingsregime (beleid) voor de hierboven genoemde categorieën passend wordt geacht.

In het vorige beleid en op de vorige beleidskaart werd een onderscheid gemaakt tussen verschillende categorieën archeologische waarden. De AMK-terreinen in Neder-Betuwe hadden een strikt beschermingsregime gekregen. Hierop was, zonder vergunning, geen enkele bodemingreep toegestaan. De AMK-terreinen hadden daardoor een vrijstellingsgrens van 0m². De andere archeologische waarden – dat zijn terreinen waarop is vastgesteld dat er met zekerheid archeologische sporen aanwezig zijn – waren de historische kernen (o.a. Kesteren, Opheusden, IJzendoorn) en de oude woongronden en de bekende vindplaatsen.

De hier afgebeelde bronzen wangklep is opgebaggerd uit de Waal bij IJzendoorn. Hij heeft behoord tot de paradehelm van een Romeinse ruiter, waaraan hij met het scharnier bevestigd was.

Bron: Rijksmuseum voor Oudheden, Leiden.

Om de systematiek te vergemakkelijken, de lastendruk te verminderen en oog te houden voor de kwetsbaarheid van het bodemarchief adviseren A=M en Buro de Brug de gemeente Neder-Betuwe voor

zowel de AMK-terreinen, als de historische kernen als de lokale en nationale vindplaatsen en oude woongronden een beschermingsregime vast te stellen voor bodemingrepen vanaf 100m².

Voor AMK-terreinen betekent dat een verruiming van het vrijstellingsregime van 0m² naar 100m². De reden daarvoor is dat een onderzoeksregime van 0m² zelfs bijvoorbeeld het planten van een enkele boom – door bijvoorbeeld de gemeente of een andere partij- onderzoeksplichtig maakt. Een dergelijke op te leggen onderzoeksplicht draagt niet bij aan het vergroten van het draagvlak voor de archeologie. Maar meer nog: dergelijk onderzoek (van enkele vierkante meters) heeft archeologische vaak geen enkele zeggingskracht en is daarmee feitelijk nutteloos. Bovendien blijkt uit de praktijk dat AMK-terreinen destijds vaak grofmazig zijn opgetekend (bijvoorbeeld langs een perceelsgrens) zodat vaak ook niet het hele AMK-terrein archeologische sporen of restanten bevat. Met andere woorden; een bodemingreep van 100 m² hoeft een AMK-terrein op geen enkele wijze te schaden.

Voor de historische kernen werd destijds een onderzoeksregime geadviseerd voor bodemingrepen vanaf 50 m² en voor de oude woongronden en de bekende vindplaatsen voor bodemingrepen vanaf 100 m². Deze vrijstellingsgrenzen zijn strenger dan wat wettelijk is voorgeschreven. De wet bepaalt immers dat onderzoek verplicht is voor bodemverstoringen vanaf 100m² maar daar kan, beredeneerd, naar boven en naar beneden, van worden afgeweken. In het nu voorliggende beleid wordt voorgesteld om het vrijstellingsregime in de historische kernen vast te stellen op 100m², conform het wettelijke voorschrift. Het vrijstellingsregime voor wat betreft de oude woongronden en de bekende vindplaatsen kan gehandhaafd blijven op 100m². Op deze wijze wordt voor wat betreft alle gronden met vastgestelde en gekende archeologische waarden in Neder-Betuwe aangesloten bij het wettelijke voorschrift van 100m². Hierdoor ontstaat eenduidigheid in het beleid en ook archeologisch-inhoudelijk is een vrijstellingsregime voor deze gronden van 100m² verantwoord.

Naast de hierboven genoemde categorieën waarvan met enige zekerheid kan worden vastgesteld dat er sprake is van de aanwezigheid van archeologische sporen en/of vondsten, in vaktermen zijn dat de *archeologische waarden*, bestaan er ook gronden waarvan verwacht kan worden dat er archeologische sporen en/of vondsten aangetroffen kunnen worden. In vaktermen gaat het dan om de zogenaamde *archeologische verwachtingsgebieden*.

Deze laatste gebieden worden over het algemeen opgedeeld in een drietal klassen of categorieën. Gronden met een *hoge trefkans* (hoge verwachting) op het aantreffen van sporen en of vondsten, gronden met een *gemiddelde trefkans* (gemiddelde/gematigde verwachting) op het aantreffen van sporen en of vondsten en gebieden met een *lage trefkans* (lage verwachting) op het aantreffen van sporen en of vondsten. Deze aanduidingen dienen met de nodige voorzichtigheid te worden gelezen en te worden begrepen. In een gebied met een hoge trefkans is het geenszins zeker dat er ook archeologische sporen en of vondsten worden aangetroffen. Net zo min als in een gebied met een lage archeologische verwachting het zeker is dat er *geen* archeologische vondsten en sporen aanwezig zijn. Wat wel gezegd kan worden: de kans op het aantreffen van archeologische sporen en vondsten in een gebied met een hoge trefkans is simpelweg gezegd groter dan in een gebied met een gemiddelde of een lage trefkans. In percentages uitgedrukt varieert de trefkans in gebieden met een hoge trefkans tussen de 20-100%, voor gebieden met een gemiddelde trefkans tussen de 10-50% en voor gebieden met een lage verwachting tussen de 0-10%.

Door o.a. het integraal betrekken van alle vondstinformatie van de Historische Kring Kesteren & Omgeving zijn de gronden met archeologische waarden in de gemeente Neder-Betuwe beter en nauwkeuriger in kaart gebracht dan in het verleden. Vanuit de Historische Kring Kesteren & Omgeving

wordt aangegeven dat met de huidige kaart alle relevante vindplaatsen in Neder-Betuwe feitelijk in beeld zijn gebracht. Gronden met een archeologische verwachting hoeven daardoor minder strikt beschermd te worden. Enerzijds is dat gerealiseerd door de contouren van archeologische verwachtingsgebieden nauwkeuriger te laten aansluiten op de bodemgegevens. Anderzijds kan dat worden gerealiseerd door ruimere vrijstellingsgrenzen. In dit beleid wordt daarom voorgesteld voor gronden met een hoge trefkans de vrijstellingsgrens vast te stellen op 1.000m². Ook de gemeente Buren hanteert voor gronden met een hoge archeologische verwachting deze vrijstellingsgrens.

De gemeente Neder-Betuwe kent actieve amateurs en vrijwilligers. Ook hun informatie is betrokken bij het opstellen van de kaarten en het beleid.

Bron: www.archeologie-betuwebommelerwaard.nl

Voor gronden met een gematigde verwachting wordt voorgesteld de vrijstellingsgrens vast te stellen op 10.000m². Deze laatste gronden liggen met name in de uiterwaarden. De kans op het aantreffen van vondsten en sporen is daar niet groot maar door het verplicht stellen van archeologisch onderzoek bij de grotere bodemingrepen – dus vanaf 10.00m² – kan op deze wijze toch rekening gehouden worden met mogelijk aanwezige vondsten. Gezien de zeer geringe trefkans op het aantreffen van sporen en vondsten in gebieden met een lage verwachting is daar geen archeologisch onderzoek verplicht. Hiermee zet de gemeente Neder-Betuwe het bestaande beleid ten aanzien van deze gronden voort. Ook in het vigerende beleid geldt daar immers geen onderzoeksplicht bij bodemingrepen.

In een tabel samengevat ontstaat daarmee dan het volgende beschermingsregime:

Archeologische waarde/trefkans	Voorstel vrijstellingsgrens			Beleidskaart
	oppervlakte	diepte	gearceerd	kleur
hoge arch. waarde (AMK-terreinen)	100 m ²	30 cm -mv	51 cm -mv	rood
historische kern	100 m ²	30 cm -mv	51 cm -mv	rood
oude woongr./bekende vindplaatsen	100 m ²	30 cm -mv	51 cm -mv	rood
hoge trefkans	1.000 m ²	30 cm -mv	51 cm -mv	oranje
gemiddelde trefkans	10.000 m ²	30 cm -mv	51 cm -mv	lichtbruin
lage trefkans	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	groen

Handhaven bepaling in planregels voor grondgebruik fruit- en laanboomteelt

Laan- en fruitboomteelt en archeologie

De gemeente Neder-Betuwe kent een grote en actieve agrarische sector. De economische betekenis van deze sector is bijzonder groot. Van oudsher is dat de fruitboomteelt, maar de afgelopen decennia is

daar in belangrijke mate ook de laanboomteelt bijgekomen dan wel voor in de plaats gekomen. Zowel de fruitboomteelt als de laanboomteelt hebben het bodemarchief in niet onaanzienlijke mate verstoord. Om de gevolgen van de laanboomteelt op het bodemarchief beter in kaart te brengen nam de gemeente Neder-Betuwe deel aan de LTO-pilot 'Mag het een onsje minder zijn?'³. Deze pilot werd in de gemeente uitgevoerd in 2013. Op 20 percelen waarop voornamelijk laanboomteelt plaatsvond werden 80 profielputten gegraven om te inventariseren in welke mate de bodem beneden de bouwvoor (30-40 cm –mv) verstoord was als gevolg van agrarisch handelen. De uitkomst van deze pilot was dat de gemiddelde bodemverstoring van de onderzochte percelen lag op 51 cm -mv. Een van de bevindingen uit dit onderzoek is dat ook op niet onderzochte percelen met eenzelfde bodembewerking *en* met eenzelfde bodemsoort redelijkerwijs uitgegaan kan worden van een gemiddelde bodemverstoring van 51 cm-mv.

Op basis van dit onderzoek zijn alle laan- en fruitboomteeltpercelen uit de mei-telling van 2008 op de beleidskaart opgenomen. Hiervoor geldt niet een bodemverstoringdiepte van 30 cm –mv, maar een verstoringdiepte van 51 cm –mv. Op deze percelen is dus pas archeologisch onderzoek verplicht wanneer de oppervlaktemaat van de desbetreffende archeologische waarde (waarde 1,2 of 3) wordt overschreden *en* wanneer de bodembewerking dieper reikt dan 51 cm-mv. Bij alle andere gronden in de gemeente Neder-Betuwe blijft een verstoringdiepte van 30 cm –mv gehandhaafd. Deze gold immers ook al in het vigerende beleid. Op basis van een grondige analyse van vindplaatsen alsmede van bodemgegevens kon niet worden vastgesteld dat een generieke ruimere vrijstelling van 30 cm-mv te verantwoorden was. De diepte van vindplaatsen varieert daarvoor te sterk

De huidige bepaling in de bestemmingsplannen dat bij fruitteeltbedrijven en laanboomkwekerijen de dagelijkse bedrijfswerkzaamheden, het rooien van bestaande boomgaarden en vervanging door nieuwe bomen, van archeologisch onderzoek zijn vrijgesteld, blijft gehandhaafd. M.a.w. voortzetting van het huidige gebruik van de grond door fruitteeltbedrijven en laanboomkwekerijen kan worden gecontinueerd zonder voorafgaand archeologisch onderzoek.

Ook de laanboomteelt kan het bodemarchief verstoren

Foto: C. Sueur

³ Mag het een onsje minder zijn? Amsterdam / Voorburg, 2014, J.N.W. Breimer (A=M) / C. Sueur (Buro de Brug); Rapportage bodemverstoringsonderzoek in de gemeenten Eersel, Teylingen, Midden-Drenthe, Neder-Betuwe en Peel en Maas.

Cultuurhistorische waarden

Met het voorgestelde beleid kiest de gemeente Neder-Betuwe er ook voor meer cultuurhistorische objecten dan wel gronden te beschermen. De gemeente heeft daarbij nu ook gekozen voor een beschermingsregime van de Betuwe-linie.

In de gemeente Neder-Betuwe werd eind 18e en begin 19e eeuw een verdedigingslinie aangelegd, vanaf de Rijn richting de Waal. Deze linie ligt op het smalste gedeelte van de gemeente, van Kesteren richting Ochten. Hiermee werd de angst weggenomen dat de vijand de Grebbelinie via de Betuwe zou kunnen omzeilen. Ook tijdens de Tweede Wereldoorlog is de linie in gebruik geweest, in 1940 door de Nederlanders en in 1944 door de Duitsers. Vandaag de dag is er, door de ruilverkaveling en andere landinrichtingen, een zeer groot gedeelte van de linie verdwenen⁴.

In opdracht van de gemeente Neder-Betuwe is de Betuwe-linie beschreven in *'Inventarisatie van verdedigingswerken in de gemeente Neder-Betuwe'*⁵. Alle verdedigingswerken behorend bij deze linie, zoals o.a. kazematten, schietopstanden en (delen van) dijken zijn op de beleidskaart opgenomen en worden straks door een beschermingsregime in de gemeentelijke bestemmingsplannen beschermd.

Ook cultuurhistorische objecten zoals bunkers maken nu deel uit van het beschermingsbeleid van de gemeente Neder-Betuwe en zijn op de beleidskaart gezet. Bron foto's: www.tracesofwar.com

⁴ www.nederbetuwe.nl

⁵ 'Inventarisatie van verdedigingswerken in de gemeente Neder-Betuwe' werd opgesteld door mevr. A. van Ginkel en kwam mede tot stand dankzij informatie afkomstig van de Historische Kring Kesteren & Omgeving, Stichting de Greb, diverse archieven en de afdeling grondzaken van de gemeente Neder-Betuwe.

5. Slotwoord

Dit document is opgesteld door de archeologische adviesbureaus A=M te Voorburg en Buro de Brug te Amsterdam.

Dit was echter niet mogelijk geweest dankzij de inspanningen vanuit de gemeente Neder-Betuwe en een aantal betrokkenen. Onze dank gaat uit naar dhr. K van Ingen (Historische Kring Kesteren en Omgeving), dhr. G. van Maanen (LTO-afdeling Buren/Tiel/Neder Betuwe), dhr. T. Elzinga (LTO-Noord), dhr. J. Arends (TCO Werkgroep Belangenbehartiging), John Janssen (Tree Centre Opheusden), dhr. G. van Setten (TCO Werkgroep Belangenbehartiging) en mevr. B. Roelink en mevr. S. van Roode (Provincie Gelderland).

Speciale dank gaat uit naar Han Geurts van de gemeente Neder-Betuwe en de bestuurlijk verantwoordelijke wethouder voor de archeologie Hans Keuken.

Bijlage planregels

In deze paragraaf zijn de planregels verwoord die de gemeente Neder-Betuwe kan opnemen bij de uitvoering van dit nieuwe beleid ten aanzien van de bescherming van archeologische en cultuurhistorische waarden.

De hier opgenomen archeologische planregels zijn ten opzichte van de huidige planregels enigszins herzien. Dit betekent dat niet relevante of nauwelijks voorkomende werkzaamheden uit de vorige planregels zijn geschrapt en wat betreft 'drainage' is aangesloten bij de inzichten die daarover zijn verwoord in LTO-verstoringsonderzoek 'Mag het een onsje minder zijn?'. Voor wat betreft de bescherming van cultuurhistorische waarden adviseren wij de gemeente aan te sluiten bij de planregels in het bestemmingsplan Buitengebied Kesteren, te weten Waarde Cultuurhistorisch waardevol gebied 2.

ARTIKEL WAARDE - ARCHEOLOGIE 1/2/3

Bestemmingsomschrijving

De voor "Waarde - Archeologie 1/2/3 " aangewezen gronden zijn, behalve voor de andere daar voorkomende bestemming(en), mede bestemd voor behoud en bescherming van waardevolle archeologische informatie in de bodem.

Bouwregels

Op de binnen deze bestemming bedoelde gronden mogen uitsluitend gebouwen en bouwwerken, geen gebouwen zijnde worden opgericht ten dienste van de in de bestemmingsomschrijving omschreven doeleinden, alsmede ten behoeve van de andere daar voorkomende bestemmingen, mits:

- a. het bouwplan betrekking heeft op vervanging van bestaande bouwwerken, waarbij de oppervlakte niet wordt uitgebreid en de bestaande fundering wordt benut, met uitzondering van nieuwe kelders; of:
 - b. gebouwen maximaal 2,5 m uit de bestaande fundering worden opgericht; of
 - c. het nieuw te bebouwen oppervlak niet groter is dan 100/1000/10.000 m²;
- met dien verstande dat het bepaalde in a, b en c niet geldt voor zover het bouwen in de bodem betreft tot een diepte van 30 cm onder het bestaande maaiveld.

Nadere eisen

Burgemeester en wethouders zijn bevoegd nadere eisen te stellen ten aanzien van de situering van gebouwen en bouwwerken, geen gebouwen zijnde, de inrichting en het gebruik van gronden, indien uit onderzoek is gebleken dat ter plaatse behoudens- en beschermenswaardige archeologische monumenten of resten aanwezig zijn. De nadere eisen zijn erop gericht dat de archeologische waarden zoveel mogelijk in de grond (in situ) worden behouden.

Afwijken van de bouwregels

Burgemeester en wethouders kunnen met een omgevingsvergunning afwijken van het bepaalde in lid xx teneinde het oprichten van gebouwen en bouwwerken, geen gebouwen zijnde ten behoeve van de op deze gronden liggende andere bestemming(en) toe te staan, indien op basis van archeologisch onderzoek is aangetoond, dat de archeologische waarden door de bouwactiviteiten niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad.

Teneinde dit te bereiken kunnen aan een omgevingsvergunning in ieder geval de volgende voorwaarden worden verbonden:

- a. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen waardoor (ondanks de uitvoering van een bouw- of aanlegplan) monumenten in de bodem worden behouden zoals alternatieven voor heiwerk, het al of niet bouwen van kelders, het aanbrengen van een beschermende bodemlaag of andere voorzieningen die op dit doel zijn gericht;
- b. de verplichting tot het doen van opgravingen; of:
- c. de verplichting de activiteit die tot een bodemverstoring leidt, te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg die voldoet aan door burgemeester en wethouders bij de vergunning te stellen kwalificaties.

De omgevingsvergunning als bedoeld in lid xx wordt niet verleend dan nadat de aanvrager een rapport heeft overgelegd waarin de archeologische waarde van het terrein, dat blijkens de aanvraag zal worden verstoord, naar het oordeel van burgemeester en wethouders in voldoende mate is vastgesteld.

Alvorens burgemeester en wethouders beslissen over een omgevingsvergunning als bedoeld in lid xx winnen zij schriftelijk advies in bij een archeologisch deskundige omtrent de vraag of door het verlenen van een omgevingsvergunning geen onevenredige afbreuk wordt of kan worden gedaan aan de archeologische waarden, en of en zo ja welke voorwaarden dienen te worden gesteld.

Omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden

Het is verboden zonder of in afwijking van een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden op de in deze bestemming bedoelde gronden de volgende werken, geen bouwwerken zijnde of werkzaamheden uit te voeren:

- a. grondwerkzaamheden, waartoe worden gerekend diepploegen, egaliseren en ontginnen van gronden, alsmede het graven of vergraven, verruimen of dempen van sloten, vijvers en andere wateren ;
- b. bodem verlagen of afgraven (ook ten behoeve van het verwijderen van bestaande funderingen) van gronden waarvoor geen ontgrondings-vergunning is vereist;
- c. het verlagen van het waterpeil;
- d. het tot stand brengen en/of in exploitatie brengen van boor- en pompputten;
- e. het uitvoeren van heiwerken en/of indrijven van scherpe voorwerpen in de bodem;
- f. het aanleggen of rooien van bos of boomgaard waarbij stobben worden verwijderd;
- g. het aanleggen, verbreden of verharden van wegen, voet-, ruit- of rijwielpaden, banen of parkeergelegenheden en het aanleggen van andere oppervlakteverhardingen;
- h. het aanleggen van ondergrondse transport-, energie-, of telecommunicatieleidingen en daarmee verband houdende constructies, installaties of apparatuur.

Het onder lid xxx vervatte verbod geldt niet:

- a1. voor zover het werkzaamheden in de bodem betreft tot een diepte van 30 cm onder het bestaande maaiveld;
- a2. voor de op de verbeelding aangegeven specifieke gebieden voor zover het werkzaamheden in de bodem betreft tot een diepte van 51 cm onder het bestaande maaiveld
- a3. voor zover het werkzaamheden in de bodem betreft die te maken hebben met het plant- en zaaiklaar maken en oogsten, overeenkomstig het huidige gebruik ten behoeve van de laanboomteelt;

- b. voor zover het werkzaamheden in de bodem betreft over een maximale oppervlakte van 100/1.000/10.000 m²;
- c. voor zover het werkzaamheden in de bodem betreft binnen een afstand van maximaal 2,5 m uit een bestaande fundering van een bestaand bouwwerk;
- d. voor het plaatsen van palen om bomen of hagelnetten vast te zetten;
- e. indien de werken en/of werkzaamheden het gewone onderhoud betreffen, met inbegrip van onderhouds- en vervangingswerkzaamheden van bestaande bestratingen en beplantingen binnen bestaande tracés van kabels en leidingen, het rooien van bestaande boomgaarden en vervanging door nieuwe bomen;
- f. voor zover het werkzaamheden in de bodem betreft waarvoor ten tijde van het van kracht worden van het bestemmingsplan een omgevingsvergunning in dit kader is verleend;
- g. voor zover het werkzaamheden in de bodem betreft die direct samenhangen met een verleende omgevingsvergunning op grond van het bepaalde in lid xxx.

Een omgevingsvergunning als bedoeld in lid xx mag alleen worden verleend indien door de uitvoering de aanwezige archeologische waarden niet onevenredig (kunnen) worden aangetast.

Teneinde dit te bereiken kunnen aan een omgevingsvergunning in ieder geval de volgende voorwaarden worden verbonden:

- a. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen waardoor (ondanks de uitvoering van een bouw- of aanlegplan) monumenten in de bodem worden behouden zoals alternatieven voor heiwerk, het al of niet bouwen van kelders, het aanbrengen van een beschermende bodemlaag of andere voorzieningen die op dit doel zijn gericht;
- b. de verplichting tot het doen van opgravingen; of:
- c. de verplichting de activiteit die tot een bodemverstoring leidt, te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg die voldoet aan een door burgemeester en wethouders bij de omgevingsvergunning te stellen kwalificaties.

Alvorens een besluit te nemen omtrent het verlenen van een omgevingsvergunning winnen burgemeester en wethouders advies in van een archeologisch deskundige omtrent de vraag of door het verlenen van de omgevingsvergunning geen onevenredige afbreuk wordt of kan worden gedaan aan de archeologische waarden, en of en zo ja welke voorwaarden dienen te worden gesteld.

Wijzigingsbevoegdheid

Burgemeester en wethouders zijn bevoegd het bestemmingsplan te wijzigen teneinde de bestemming "Waarde – Archeologie 1/2/3" geheel of gedeeltelijk te doen vervallen, indien op basis van aanvullend en/of definitief archeologisch onderzoek is aangetoond dat op de betrokken locatie geen archeologische waarden (meer) aanwezig zijn.

ARTIKEL

WAARDE - CULTUURHISTORISCH WAARDEVOL GEBIED 2

Bestemmingsomschrijving

De voor "Waarde - Cultuurhistorisch waardevol gebied 2" aangewezen gronden, voor zover het niet betreft een bouwvlak als bedoeld in artikel x en artikel x en voor zover het niet betreft gronden als bedoeld in artikel x, zijn, behalve voor de andere daar voorkomende bestemmingen, mede bestemd voor behoud en herstel van de cultuurhistorische waarden die eigen zijn aan de desbetreffende gronden.

Tot de cultuurhistorische waarden die eigen zijn aan de in deze bestemming bedoelde gronden worden gerekend:

- a. reliëf: de ruggen, geulen, dijken, kaden en huisterpen;
- b. waterhuishouding: de contouren van de waterpartijen;
- c. verkaveling: de tracés en patronen van de kavelgrenzen, wegen en waterlopen;
- d. bebouwing: de locaties van de bebouwing, zoals deze op de desbetreffende gronden voorkomen, dan wel uit historische bronnen bekend zijn.

Bouwregels

Op de binnen deze bestemming bedoelde gronden mogen uitsluitend worden gebouwd bouwwerken, voor zover deze zijn toegestaan voor de in lid xx bedoelde, eveneens voor deze gronden aangegeven, andere bestemmingen, mits hierbij de cultuurhistorische waarden die eigen zijn aan de desbetreffende gronden, of de mogelijkheid tot het herstel van deze waarden, niet blijvend onevenredig worden geschaad.

Omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden

Het is verboden op de binnen deze bestemming bedoelde gronden, voor zover de desbetreffende gronden tevens zijn aangewezen voor de bestemmingen "Agrarisch met waarde - I" of "Natuur" en voor zover dit niet betreft de agrarische bouwpercelen, de volgende werken, geen bouwwerken zijnde, of werkzaamheden uit te voeren, zonder of in afwijking van een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden:

- a. het afgraven, ophogen of egaliseren van gronden;
- b. het aanleggen, verbreden en/of verharden van wegen en paden, en het aanbrengen van andere oppervlakteverhardingen;
- c. het graven, verbreden, verdiepen of dempen van waterpartijen en watergangen.

Het in lid xx vervatte verbod geldt niet voor:

- a. werken en werkzaamheden binnen het kader van het normale onderhoud, beheer of herstel van de functies, die het plan aan de gronden toekent;
- b. werken en werkzaamheden, voor zover daarvoor, op het tijdstip van het van kracht worden van het plan, reeds een vergunning is verleend ingevolge de Ontgrondingenwet;
- c. werken en werkzaamheden die ten tijde van het van kracht worden van het plan in uitvoering waren;
- d. werken en werkzaamheden die zijn bedoeld om de directe gevolgen van calamiteiten of plagen te beperken;
- e. werken en werkzaamheden ten aanzien waarvan door burgemeester en wethouders is medegedeeld dat deze, wat aard en omvang betreft, van zodanige ondergeschikte betekenis zijn, dat voor de uitvoering daarvan geen omgevingsvergunning wordt vereist.

Een omgevingsvergunning, zoals bedoeld in lid xx kan alleen worden verleend indien uit een nader onderzoek is gebleken dat hierdoor de cultuurhistorische waarden die eigen zijn aan de desbetreffende gronden, of de mogelijkheden tot het herstel van deze waarden, niet blijvend onevenredig worden geschaad.